

Національний університет "Одеська юридична академія"

СУЧАСНА ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

СЕРІЯ *Навчально-методичні посібники*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра кримінального права

Серія: Навчально-методичні посібники

СУЧАСНА ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

*Навчально-методичний посібник
для студентів-магістрів 5 курсу
Інституту прокуратури та слідства
денної форми навчання*

За ред. д.ю.н., професора В.О. Тулякова

Одеса
Фенікс
2012

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

Туляков В.О. — доктор юридичних наук, професор, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Артеменко І.А. — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Березовська Н.Л. — кандидат юридичних наук, доцент, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Горбачова І.М. — кандидат юридичних наук, доцент, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гуртовенко О.Л. — кандидат юридичних наук, доцент, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Михайленко Д.Г. — кандидат юридичних наук, доцент, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Полянський Є.Ю. — кандидат юридичних наук, доцент, кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

**Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»,
протокол № 3 від 21 лютого 2012 р.**

Рецензенти:

Меркулова В.О. — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, полковник міліції;

Березовський А.А. — кандидат юридичних наук, доцент, директор Інституту національного та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету.

***За редакцією: доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедрою кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»
В.О. Тулякова.***

Сучасна теорія кримінального права : навчально-методичний посібник / [В.О. Туляков, І.А. Артеменко, Н.Л. Березовська, та ін.] ; за ред. д.ю.н, проф. В.О. Тулякова. — Одеса : Фенікс, 2012. — 40 с. (Сер. «Навчально-методичні посібники»).

© Колектив авторів, 2012

© Оформлення ПП «Фенікс», 2012

ВСТУП

Відомо, що Робоча програма розвитку кримінально-правової науки в Європі¹ вважає, що завдання науковців сьогодення полягають в з'ясуванні того, яким чином новітні та старі форми злочинності можуть бути відображені у розумінні злочину, які процеси, відносини роблять вплив на почуття небезпеки та формування негативних стереотипів у суспільстві, що обумовлює подальшу криміналізацію. Порівняння різних режимів кримінально правового впливу, попередження злочинності та суспільної інтеграції у їхньому динамічному взаємозв'язку надає можливість з'ясувати найбільш ефективні утилітарні практики обмеження злочинності. В цьому сенсі вкрай важливим має бути питання аналізу місця та ролі каральної сутності кримінального права у царині протидії злочинності.

Суспільство стає дедалі складнішим. Разом із ним складнішають право і кримінальне право зокрема.

Кримінальне право зіштовхується із все новими і новими життєвими реаліями.

Погляди на кримінальне фахівців, людей, які відчули на собі дію кримінального права, населення не стоять на місці. Кримінальне право має прийняти ці виклики. Звісно держава не може існувати без кримінально-правового примусу, оскільки відтворення злочинності як соціальний процес, та індивідуальна кримінальність особистості як індивідуальна якість потребують існування примусових методів регулювання на різних рівнях правореалізації. Людям взагалом присутня тенденція діяти девіантно і кримінальне право виступає остаточним інструментом впливу в системі заходів державного контролю. Але яким воно повинно бути, наскільки коректно йти сьогодні шляхом постійного збільшення нових складів злочинів, забуваючи про додатковість кримінального права. Але саме ця остаточність заходів кримінально-правового впливу, їхня аддитивність, зорієнтованість на правозастовців та їх правосвідомість, а не на пересічних громадян, поруч із іншими системними недоліками публічно-правового регулювання, призвели до формування значної кількості суперечливих явищ та процесів, які у сумі дають можливість казати про часткове припинення розвитку кримінально-правової доктрини, знаходження кримінального законодавства та правозастосування у стані системної кризи. Саме так ставив питання відомий український правознавець, проф. В. Навроцький, який у статті «Чи перебуває українське кримінальне

¹ http://ftp.cordis.lu/pub/fp6/docs/wp/spl/g_wp_200202_en.pdf

право у стані кризи?» (Юридичний вісник України. – 2009. – № 37. – С. 6; № 38 – С. 6-7) послідовно визначив перелік системних недоліків кримінального законодавства та права (бланкетність, казуїстичність, пробільність, лімітованість кари, розбалансованість санкцій, надмірна диференціація відповідальності, конституційна, міжнародно-правова та локальна колізійність, неоглядність, хаотичність змін, комплітаивність та відвертий позитивізм дисертаційних досліджень тощо).

Звісно, ця тенденція має місце. Більш того, ми впевнені, що існування системної кризи кримінально-правового регулювання, за якої суворість законів компенсується необов'язковістю їх виконання, пов'язана із більш загальними за рівнем обов'язковості протиріччями, на існування яких є необхідність звернути увагу.

Перш за все, кримінальне право за словами Сабіно Кассезе сподівається звільнити себе від парадигм, які воно формулювало протягом останніх двох сторіч. З одного боку, це звільнення від ідей позитивізму, враховуючи процеси обмежування державного впливу на злочинність (ресторативна юстиція, ювенальна юстиція, компенсаційні та реституційні механізми, формування юстиції причетних – суспільне правосуддя).

З другого боку, це фатальна підтримка стабільності індетерміністської моделі, яка штовхається з усіх боків, оскільки природний детермінізм особистої поведінки протирічить біхеївористським нормативним встановленням визначення винності особи через суб'єктивне інкримінування. Саме факти об'єктивного інкримінування у складах злочинів із подвійною формою вини, у деяких бланкетних нормах свідчать про поширення думки про каузальність людської поведінки.

Але це протирічить сутності моделі кримінально-правового захисту через адекватне покарання винних. Інші ж механізми кримінально-правового впливу (заходи безпеки, компенсації, соціального захисту) не відпрацьовуюють, оскільки існує проблема із адекватним узгодженням каральної сутності цих заходів із ступенем суспільної небезпеки винної особи та потребами жертви злочину.

Саме проблема порушення прав людини у кримінально-правовій догмі змінюється на проблему адекватності захисту цих прав традиційними засобами.

Наприкінці ідея вільної волі особистості не корелює із неосвідомлюємим психічним, елементів якого за умов тотальної кризи встановлюється усе більше у суспільстві та індивідуальній поведінці особистості. Отже розмиття предмету кримінально-правового регулювання,

приватизаційні процеси у кримінальному праві, його віртуальність у динамічних відносинах із населенням, поруч із існуванням декількох моделей кримінально-правового реагування на різних рівнях соціальної взаємодії потребує певних реакцій від суспільства та наукової думки шляхом формування нової кримінально-правової доктрини.

Спецкурс «Сучасна теорія кримінального права» призначено для поглибленого осягнення ролі кримінального права в житті суспільства, суті і компонентів кримінального права, питань обґрунтованості та юридичної техніки кримінального права і т.ін. До завдань спецкурсу відноситься подальший розвиток професійної правосвідомості студентів і навиків самостійного мислення.

Посібник надає стислу характеристику проблемних питань курсу з Загальної та Особливої частин кримінального права, звертає увагу студентів на основні визначення кримінального права, які мають особливе теоретичне та практичне значення.

Навчально-методичний посібник містить рекомендації і плани проведення практичних занять, до яких слід звертатися під час вивчення курсу. Студентам рекомендовано окрім основних питань курсу досліджувати історію становлення кримінально-правових норм України та порівнювати їх з кримінально-правовими нормами іноземних держав.

В посібнику надається стисла характеристика тем спецкурсу, звертається увага студентів на основні визначення кримінального права, які мають особливе теоретичне та практичне значення, на деякі дискусійні, невирішені питання, щодо яких в юридичній літературі висловлюються різні точки зору. Слід мати на увазі, що з метою вдосконалення чинного кримінального законодавства до нього можуть вноситися зміни та доповнення, за якими необхідно спостерігати.

У посібнику запропоновані практичні завдання з метою відпрацювання навичок застосування кримінального закону, матеріали для контролю знань, рекомендований нормативний матеріал та спеціальна література, вивчення якої буде сприяти більш глибокому засвоєнню проблемних питань спецкурсу.

*Зав. кафедрою кримінального права
член-кореспондент НАПрНУ,
професор В.О. Туляков*

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ

1. Кількість годин

Лекції	22
Практичні заняття	12
Консультації	2
Залік	18
Усього	56

2. Тематика лекцій

ТЕМА ЛЕКЦІЇ	Кількість годин
Тема 1. Загальносвітоглядні питання кримінального права України (кримінальне право як компонент суспільства, кримінально-правова політика, джерела кримінального права, актуальні питання якості Кримінального кодексу України та його реалізації, кримінально-правові юридичні факти і кримінальні правовідносини в світлі сучасного кримінального права України: усталеність та динаміка кримінальних правовідносин)	4
Тема 2. Методологія кримінально-правових досліджень (Актуальні питання впровадження в життя кримінально-правових ідей, джерела, тлумачення і місце кримінального права, питання балансів у сфері кримінально-правових та пов'язаних з ними ідей, система та алгоритми методів сучасного кримінального права)	2
Тема 3. Деякі актуальні питання поняття кримінального правопорушення і вчення про його склад (співвідношення між поняттями злочинного, злочину, ознак злочину, складу кримінального правопорушення, диспозиції положення кримінального кодексу про злочин і незлочинного, проблемні питання поняття і характеристик небезпечності злочину, питання інституту кримінального проступку, сутність об'єкту злочину, роль потерпілого у складі злочину, причинний зв'язок як ознака	—

об'єктивної сторони складу злочину, питання змішаної форми вини, проблемні питання нижньої і верхньої меж віку суб'єкта злочину – фізичної особи, запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні: за і проти)	6
Тема 4. Кримінально-правові наслідки вчинення злочину (сутність кримінальної відповідальності; проблемні питання цілей покарання, диференціації та індивідуалізації кримінально-правових наслідків вчинення злочину, гуманізація системи покарань. Амністія: обґрунтовані гуманізм та економія кримінальної репресії. Перспективи запровадження пробації в Україні. Проблемні питання кримінально-правових заходів безпеки, реституції і компенсації. Проблеми соціальної адаптації злочинців)	4
Тема 5. Актуальні питання Особливої частини кримінального права України (теорія кваліфікації)	4
Тема 6. Загальні питання зарубіжного кримінального права та аналіз можливостей використання досягнень зарубіжного кримінального права в кримінальному праві України	2

3. Тематика практичних занять

ТЕМА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ	Кількість годин
Тема 1. Загальні актуальні питання теорії кримінального права України	2
Тема 2. Актуальні питання Загальної частини кримінального права України	6
Тема 3. Актуальні питання Особливої частини кримінального права України	2
Тема 4. Загальні питання зарубіжного кримінального права та аналіз можливостей використання досягнень зарубіжного кримінального права у кримінальному праві України	2

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ЗА ТЕМАМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Загальнотеоретичні питання кримінального права України

1. Школи кримінального права.

Основні напрямки розвитку кримінально-правових вчень XVIII – початку XX століть (ідеї класичного напрямку, антропологічних досліджень в кримінальному праві, виникнення соціологічної школи кримінального права).

Сучасні напрямки кримінально-правових досліджень XX-XXI століття (школа нового «соціального захисту», постмодернізму, концепції пунітивної юстиції, ресторативної юстиції й віджиламентизму (аболіціонізму)).

2. Проблемні питання природи, принципів (і функцій (задач)) кримінального права.

Загально-правові принципи: законності, гуманізму, демократизму, справедливості, науковості, рівності осіб перед законом.

Спеціальні (галузеві) принципи: відповідальність лише за вчинене суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом; винна відповідальність; особиста відповідальність; диференціація кримінальної відповідальності та індивідуалізація покарання; невідворотність кримінальної відповідальності.

3. Кримінальне право як компонент об'єктивного і компонент суб'єктивного. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в кримінальному праві (зокрема, питання об'єктивних і суб'єктивних передумов виникнення положень кримінального права, їх розуміння і реалізації, взаємозв'язку об'єктивного і суб'єктивного в ідентифікаційних ознаках положень кримінального права, об'єктивного і суб'єктивного у праці сучасного юриста в сфері кримінального права). Характеристика кримінально-правових відносин: об'єкт, суб'єкти, зміст.

4. Поняття та сутність кримінальної відповідальності. Позитивна і негативна кримінальна відповідальність.

5. Форми реалізації та межі кримінальної відповідальності.

Тема 2. Кримінально-правова політика

1. Кримінально-правова політика: поняття та принципи.
2. Принципи та засоби криміналізації і декриміналізації діянь.
3. Актуальні питання юридичної техніки Кримінального кодексу України (зокрема, перспективи закріплення в Кримінальному кодексі України вимог до його юридичної техніки і вирішення колізій між такими вимогами та іншими положеннями Кримінального кодексу України, питання термінології Кримінального кодексу України). Сучасні концепції щодо оціночних категорій в кримінальному праві. Зміст та види оціночних понять.
4. Бланкетні норми в кримінальному праві: рівень допустимості.
5. Колізії та конкуренції в кримінальному праві.
6. Сучасні тенденції кримінального права і перспективи розвитку кримінального права України. Криміналізація злочинів міжнародного характеру як один із основних напрямків протидії злочинності у світі.
7. Проблемні питання моделювання кримінальних кодексів.
8. Засади та принципи формування кримінально-правових санкцій. Пеналізація та депеналізація.

Тема 3. Джерела кримінального права

1. Поняття кримінального закону. Питання конституційності Кримінального кодексу України.
2. Роль рішень Європейського суду з прав людини в кримінальному праві України.
3. Правова природа судового прецеденту в кримінальному праві України. Постанови Пленуму Верховного суду України: їх роль у практиці з урахуванням судової реформи.
4. Привілеї та імунітети в кримінальному праві: питання їх обґрунтованості.
5. Поняття та сутність екстрадиції в кримінально-правовій доктрині та законодавстві. Міжнародно-правове та національне регулювання екстрадиції.
6. Підстави і умови видачі (передачі) правопорушників (засуджених).

Тема 4. Методологія кримінального права

1. Напрямки підвищення якості наукових досліджень в сфері кримінального права України на сучасному етапі розвитку науки кримінального права.
2. Проблемні питання шляхів налагодження взаємозв'язку між наукою кримінального права і практичною реалізацією кримінального права.
3. Пошук і забезпечення виконання формули балансу між кримінальним правом та іншими соціально-психологічними регуляторами. Місце кримінального права серед засобів попередження злочинності.
4. Загальні та спеціальні методи кримінально-правових досліджень

Тема 5. Актуальні питання вчення про злочин

1. Сучасні підходи до визначення поняття злочину як правової категорії.
2. Ступінь та характер суспільної небезпеки як ознаки злочину: їх значення в процесі криміналізації.
3. Категоризація злочинів: підстави, критерії та значення.
4. Малозначність діяння в кримінальному праві: поняття, сутність і зміст.
5. Критерії відмежування злочинів від інших правопорушень. Питання визначення ступеню суспільної небезпеки діяння у грошовому вимірі: принцип визначення неоподатковуваного мінімуму, що використовується для кваліфікації злочинів.
6. Перспективи впровадження категорії проступку в кримінальному праві.
7. Правова природа обставин, що виключають злочинність діяння.

Тема 6. Теорія складу злочину

1. Сучасні теоретичні підходи до визначення поняття об'єкту злочину: цінність, блага, відносини.
2. Поняття погерпілого в кримінальному праві. Значення та врахування його інтересів в кримінальних правовідносинах.
3. Перспективи впровадження медіації та ресторативної юстиції в Україні.

4. Співвідношення поняття «діяння як злочин» і «діяння як ознака об'єктивної сторони складу злочину».
5. Питання причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Філософське обґрунтування причинно-наслідкового зв'язку.
6. Питання осудності та неосудності суб'єкта злочину. Доцільність законодавчого визначення осудності і неосудності.
7. Теоретичні підходи з питання визначення вікової осудності (або неосудності) та перспективи впровадження в кримінальне право України.
8. Обґрунтування можливості запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.
9. Поняття вини в кримінальному праві: концепція небезпечного стану, оціночна, психологічна концепції, фінальна та нормативна теорії вини. Вина та винність: їх співвідношення.
10. Змішана форма вини в кримінальному праві.
11. Поняття юридичної помилки та її правове значення.
12. Поняття та види фактичної помилки, її врахування при кваліфікації.

Тема 7. Окремі питання відповідальності залежно від стадії реалізації злочинного умислу, співучасті та множинності злочинів

1. Підстави кримінальної відповідальності за попередню злочинну діяльність.
2. Умови правомірності добровільної відмови від вчинення злочину, відмінність від дієвого каяття.
3. Теорії співучасті у кримінальному праві.
4. Питання видів умислу при співучасті у злочині.
5. Проблеми уявної співучасті та співучасті у необережних злочинах.
6. Відповідальність особи при невдалій співучасті та співучасті у незакінченому злочині.
7. Перспективи розвитку традиційної класифікації видів співучасників (посередник, провокатор, вербувальник, замовник, ін.).
8. Поняття одиничного злочину, його види.
9. Поняття рецидиву злочину в сучасному кримінальному праві. Концепція «небезпечного стану особи» та поняття «небезпечний рецидивіст»: перспективи для кримінального права України.

Тема 8. Кримінально-правові наслідки вчинення злочину – заходи кримінально-правового впливу

1. Теорії покарання в науці кримінального права.
2. Характеристика цілей покарання та шляхи їх досягнення.
3. Питання диференціації та індивідуалізації кримінально-правових наслідків вчинення злочину.
4. Сучасні тенденції альтернативи покаранню: кримінально-правові заходи безпеки, заходи реституції і компенсації.
5. Заходи соціального захисту в кримінальному праві України.
6. Особливості застосування санкцій Особливої частини КК України до неповнолітніх. Проблеми призначення й виконання покарання у відношенні неповнолітніх.
7. Перспективи запровадження пробації в Україні.

Тема 9. Питання Особливої частини кримінального права України

1. Поняття та підстави кримінально-правової кваліфікації.
2. Диференціація кримінальної відповідальності та кримінально-правова кваліфікація.
3. Захист особи кримінально-правовими заходами. Конституційні основи недоторканості життя, здоров'я, волі особи, людини й громадянина.
4. Поняття й ознаки розкрадання: недоліки та позитивні аспекти нормативного визначення розкрадання. Знищення або пошкодження чужого майна: підстави кримінальної відповідальності.
5. Злочини, які полягають у порушенні виборчого законодавства, у світлі практики Європейського суду з прав людини.
6. Обґрунтованість криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні. Проблемні питання відокремлення оптимізації сплати податків та ухилення від сплати податків за законодавством України.
7. Злочини проти громадського порядку, критерії їх відмежування від адміністративних правопорушень.
8. Питання кримінальної відповідальності за корупційні злочини. Розмежування хабарництва та одержання неправомірної вигоди, зловживання владою або службовим становищем від зловживання впливом.

Тема 10. Питання злочинності та караності в зарубіжному кримінальному праві

1. Формування кримінального права Європейського Союзу. Адаптація кримінального права України до нормативно-правових актів Європейського Союзу з питань кримінального права.
2. Перспективи ратифікації Україною Римського Статуту Міжнародного кримінального суду.
3. Загальна характеристика тенденцій сучасного кримінального права держав пострадянського простору та аналіз можливостей використання його досягнень в кримінальному праві України.
4. Загальна характеристика визначення злочину та заходів кримінально-правового впливу в сучасному кримінальному праві Франції, Німеччини, Італії, Швеції, Швейцарії.
5. Особливості джерел кримінального права Англії і США, визначення злочинності та караності діяння.
6. Загальна характеристика сучасного кримінального права Японії.
7. Загальна характеристика сучасного кримінального права Ізраїлю.
8. Загальна характеристика сучасного мусульманського кримінального права та аналіз можливостей використання його досягнень в кримінальному праві України.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальнотеоретичні питання кримінального права України

1. Основні напрямки кримінально-правових досліджень: загальні ідеї шкіл кримінального права.
2. Принципи кримінального права.
3. Характеристика кримінально-правових відносин: об'єкт, суб'єкти, зміст.
4. Поняття та сутність кримінальної відповідальності. Позитивна Форма реалізації та межі кримінальної відповідальності.

Тема 2. Кримінально-правова політика

1. Поняття та принципи кримінально-правової політики.
2. Принципи та засоби криміналізації і декриміналізації діянь. Засади та принципи формування кримінально-правових санкцій. Пеналізація та депеналізація.
3. Оціночні категорії в кримінальному праві. Бланкетні норми в кримінальному праві.
4. Колізії та конкуренції в кримінальному праві.

Тема 3. Джерела кримінального права

1. Поняття кримінального закону. Питання конституційності Кримінального кодексу України.
2. Правова природа судового прецеденту в кримінальному праві України.
3. Привілеї та імунітети в кримінальному праві: питання їх обґрунтованості.
4. Поняття та сутність екстрадиції в кримінально-правовій доктрині та законодавстві.

Тема 4. Актуальні питання вчення про злочин

1. Сучасні підходи до визначення поняття злочину як правової категорії.

2. Малоозначність діяння в кримінальному праві: поняття, сутність і зміст.
3. Критерії відмежування злочинів від інших правопорушень.
4. Перспективи впровадження категорії проступку в кримінальному праві.
5. Правова природа обставин, що виключають злочинність діяння.

Тема 5. Теорія складу злочину

1. Поняття потерпілого в кримінальному праві.
2. Питання причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони складу злочину.
3. Питання осудності та неосудності суб'єкта злочину. Теоретичні підходи з питання визначення вікової осудності (або неосудності).
4. Обґрунтування можливості запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.
5. Поняття вини в кримінальному праві. Вина та винність. Змішана форма вини в кримінальному праві.
6. Поняття помилки в кримінальному праві та її правове значення.

Тема 6. Кримінально-правові наслідки вчинення злочину – заходи кримінально-правового впливу

1. Теорії покарання в науці кримінального права.
2. Сучасні тенденції альтернативи покаранню: кримінально-правові заходи безпеки, заходи реституції і компенсації.
3. Заходи соціального захисту в кримінальному праві України.
4. Проблеми призначення й виконання покарання у відношенні неповнолітніх.
5. Перспективи запровадження пробації в Україні.

НОРМАТИВНІ ДЖЕРЕЛА, РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Закони України і проекти законів України:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження пробації) : Проект Закону України № 3413.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства шляхом впровадження пробації) : Проект Закону № 3413-1.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV.
6. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21.11.2002 р. № 228-IV.
7. Про медіацію : Проект Закону України № 7481 (проект відкликано).
8. Про пробацію : Проект Закону України № 3412.

Акти Конституційного Суду України:

1. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 року № 3-в/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – Ст. 1267.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу Украї-

- ни про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 квітня 2001 року 7-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 24. – Ст. 1076.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Гулеватого Олександра Івановича про офіційне тлумачення частини другої статті 164 Кримінального кодексу України 1960 року (справа про службових осіб підприємств, установ та організацій) від 30 жовтня 2003 року № 18-рп/2003 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 233
 4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 80. – Ст. 2835
 5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року 15-рп/2004 // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 219.
 6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99 // Офіційний вісник України. – 1999 р. – № 44. – Ст. 71.
 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 1901 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4. – Ст. 126.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000 // Офіційний вісник України. – 2000 – № 39. – Ст. 1662.

Acquis communautaire:

1. Конвенція Європейського союзу «Про захист фінансових інтересів Європейського союзу» від 26 липня 1995 р., перший протокол до Конвенції від 26 липня 1995 р. про корупцію в Європейському союзі, протокол до Конвенції від 26 липня 1995 р. про тлумачення Конвенції від 26 липня 1995 р. Судом Європейського союзу, другий протокол до Конвенції від 26 липня 1995 р. про відмивання грошей.
2. Про атаки на інформаційні системи : Рамкове рішення Європейської Ради 2005/222/JHA від 24 лютого 2005 р.
3. Про боротьбу з корупцією у приватному секторі : Рамкове рішення Європейської Ради 2002/946/JHA від 22 липня 2003 р.
4. Про боротьбу з організованою злочинністю : Рамкове рішення Європейської Ради 2008/841/JHA від 24 жовтня 2008 р.
5. Про боротьбу з певними формами і проявами расизму і ксенофобії засобами кримінального права : Рамкове рішення Європейської Ради 2008/913/JHA від 28 листопада 2008 р.
6. Про боротьбу з сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією : Рамкове рішення Європейської Ради 2004/68/JHA від 22 грудня 2003 р.
7. Про боротьбу з тероризмом : Рамкове рішення Європейської Ради 2002/475/JAI від 13 червня 2002 р.
8. Про боротьбу з торгівлею людьми : Рамкове рішення Європейської Ради 2002/629/JAI від 19 липня 2002 р.
9. Про боротьбу проти корупції серед службових осіб Європейського союзу або службових осіб держав-учасниць Європейського союзу : Конвенція Європейського союзу від 26 травня 1997 р.
10. Про встановлення мінімальних положень стосовно складових елементів злочинів і санкцій у сфері незаконної торгівлі наркотиками : Рамкове рішення Європейської Ради 2004/757/JHA від 25 жовтня 2004 р.

11. Про застосування спеціальних заходів боротьби з тероризмом : Загальна позиція Європейської Ради 2001/930/ОВПБ від 27 грудня 2001 р. (ОJ 2001 L 344/90).
12. Про підвищення стандартів кримінальної відповідальності в цілях покарання за допомогу незаконному виїзду, транзиту і перебуванню : Рамкове рішення Європейської Ради 2002/946/JAI від 28 листопада 2002 р.
13. Про попередження використання фінансової системи для цілей відмивання грошей : Директива Ради 91/308/ЄЕС від 10 липня 1991 р. №91/308.
14. Про спеціальні обмежувальні заходи, спрямовані проти окремих осіб та утворень в межах боротьби з тероризмом : Регламент Європейської Ради № 2580/2001 від 27 грудня 2001 р.

Спеціальна література:

1. Андрушко П. Джерела кримінального права України: поняття, види / П. Андрушко // Право України. – 2011. – № 9. – С. 25-42
2. Аптекман А. Уголовное право в Израиле / А. Аптекман. – Раздел 10. Права потерпевшего. – Исрадон, 2006. – 368 с.
3. Багрий-Шахматов Л. В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и формы ее реализации. Общая часть : курс лекций / Л. В. Багрий-Шахматов. – Одесса : БАХВА, 1996. – 192 с.
4. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д. О. Балобанова ; Одеська національна юридична академія. – О., 2007. – 17 с.
5. Беляев Н. А. Цели наказания и средства их достижения / Н. А. Беляев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – 98 с.
6. Березовська Н. Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудовим впливом, що застосовуються до неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. Л. Березовська ; Одеська національна юридична академія. – О., 2010. – 18 с.
7. Березовський А. А. Кримінологічні основи амністії : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. А. Березовський ; Одеська національна юридична академія. – О., 2007. – 19 с.

8. Белослудцев В. И. Теоретические вопросы назначения и реализации пожизненного и длительных сроков лишения свободы : науч.-метод. пособие / В. И. Белослудцев, Т. М. Зайко, А. В. Зимин, И. И. Соколов ; МВД России ; Ур. юрид. ин-т. – Екатеринбург : Изд-во УрЮИ МВД, 1999. – 179 с.
9. Березовська Н. Л. Покарання неповнолітніх і виправно-трудо-вий вплив : монографія / Н. Л. Березовська. – Одеса : Фенікс, 2011. – 250 с.
10. Берзін П. С. Київська школа кримінального права (1834-1960 рр.): історико-правове дослідження : монографія / П. С. Берзін. – К. : КНТ, 2008. – 436 с.
11. Берзін П. Поняття повторності та сукупності злочинів: особливості системно-структурних характеристик / П. Берзін // Право України. – 2011. – № 9. – С. 92–99.
12. Борисов В. І. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю / В. І. Борисов // Питання боротьби зі злочинністю : збірник наук. праць / Ред. кол.: Ю. В. Баулін (головн. ред.) та ін. – Вип. 15. – Х. : Кроссроуд, 2008. – С. 68-80.
13. Борисов В. Питання караності злочину у конституційному судочинстві (на прикладі заміни смертної кари довічним позбавленням волі) / В. Борисов, С. Гізімчук // Право України. – 2011. – № 9. – С. 147-158.
14. Босхолов С. С. Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты / С. С. Босхолов. – М. : Учебно-консультационный центр ЮрИнфоР, 1999. – 293 с.
15. Веселов Е. Граница преступного и неприступного / Е. Веселов // Уголовное право. – 2004. – № 3. – С. 12–14.
16. Волженкин Б. В. Общественная опасность преступника и основание уголовной ответственности / Б. В. Волженкин // Правоведение. – 1963. – № 3. – С. 90-98.
17. Волженкин Б. В. Уголовная ответственность юридических лиц / Б. В. Волженкин // Серия “Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе”. – СПб : С.-Петербург. юрид. ин-т, 1998. – 40 с.
18. Голованова Н. А. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть : учеб. пособ. / Н. А. Голованова, М. Л. Игнатова, И. Д. Козочкин ; под ред. и с предисл. И. Д. Козочкина. – М. :

Омега-Л, Ін-тут междунар. права и економики им. А.С. Грибоедѡва, 2003. – 576 с.

19. Горбачова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. – О., 2008. – 20 с.
20. Горбачова І. М. Розмежування конфіскації і спеціальної конфіскації / І. М. Горбачова // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – Вип. 32. – Одеса : Юрид. л-ра, 2007. – С.182-186.
21. Горбачова І. М. Заходи безпеки в системі кримінально-правових наслідків злочинного діяння за кримінальним законодавством України / І. М. Горбачова // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Вип. 47. – Одеса : Юридична література, 2009. – С. 50-55.
22. Горобцов В. И. Юридическая природа принудительных мер медицинского характера / В. И. Горобцов // Уголовно-правовые средства борьбы с преступностью. – Омск : Омск. высш. шк. милиции, 1983. – С. 36-43.
23. Гуртовенко О. Л. Психічне насильство у кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. Л. Гуртовенко ; Одеська національна юридична академія. – О., 2008. – 17 с.
24. Гуртовенко О. Л. Значення для кримінального права України рішень Європейського суду з прав людини стосовно образи / О. Л. Гуртовенко // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Вип. 47. – Одеса : Юридична література, 2009. – С. 58-61.
25. Гришук В. Встановлення кримінальної відповідальності колективних суб'єктів у зарубіжних державах: до історії проблеми / В. Гришук, О. Пасека // Право України. – 2011. – № 9. – С. 50-62.
26. Дудоров О. Специфіка юридичної помилки при вчиненні злочинів зі змішаною протиправністю / О. Дудоров // Право України. – 2011. – № 9. – С. 82–92.
27. Дмитрук М. М. Категорія кримінального проступку в правовій доктрині / М. М. Дмитрук // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. – Вип. 45. – Одеса, 2009. – С. 384-390.
28. Дубовик О. Л. Кризис уголовного права и уголовно-правовой теории / О. Л. Дубовик // Право и политика. – 2001. – № 2. – С. 130–134.

29. Елаян Г. Ф. Основы мусульманского уголовного права : учебное пособие по спецкурсу для студентов юридического факультета специальности 02.11.00 : «Юриспруденция» / Г. Ф. Елаян. – Махачкала, 2002. – 110 с.
30. Жалинский А. Э. Уголовное право в ожидании перемен: теоретико-инструментальный анализ / А. Э. Жалинский. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 399 с.
31. Зер Х. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание : пер. с англ. / Х. Зер ; общ. ред. Л. М. Карнозовой ; коммент. Л. М. Карнозовой и С. А. Пашина. – М. : МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2002. – 328 с.
32. Івакін О. А. Діалектична філософія : монографія / О. А. Івакін. – Одеса : Юрид. л-ра, 2003. – 352 с.
33. Кирхнер К. Трудности восприятия дисциплины «право и экономика» в Германии / К. Кирхнер // Истоки. Экономика в контексте истории и культуры. – М. : Изд. дом ГУ-ВШ, 2004. – С. 376.
34. Кобликов А.С. Юридическая этика. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА • М, 1999. – 153 с.
35. Коломієць Ю. Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ю. Ю. Коломієць ; Одеська національна юридична академія. – О., 2005. – 17 с.
36. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М. : Юристь, 1999. – 304 с.
37. Кузембаев О. С. Судова практика як джерело кримінального права / О. С. Кузембаев // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 47. – О. : Юридична література, 2009. – С. 102-106.
38. Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений : лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений» / Н. Ф. Кузнецова ; науч. ред. и предисл. В. Н. Кудрявцева. – М. : Городец, 2007. – 332 с.
39. Лазарев В. В. Эффективность правоприменительных актов / В. В. Лазарев. – Казань : Изд. КГУ, 1975. – 206 с.
40. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т. А. Лесниевски-Костарева. – 2-е изд. – М. : Норма, 2000. – 400 с.

41. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве / В. Б. Малинин. – СПб : Юридический центр Пресс, 2000. – 316 с.
42. Макаренко А. С. Загальні засади призначення покарання та судові розсуди / А. С. Макаренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 945. Серія «Право». – Вип. № 9. – 2011. – С. 338–342.
43. Мірошніченко Н. М. За і проти зниження мінімального віку кримінальної відповідальності. Генезис публічного права: від становлення до сучасності : збірник наукових праць / Н. М. Мірошніченко ; за ред. С. В. Ківалова, В. О. Тулякова, О. В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 428 с. – С. 151-153.
44. Минин Р. В. Институт уголовной ответственности юридических лиц в России: проблемы обусловленности и регламентации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Р. В. Минин ; ГОУВПО «Тюменский юридический институт МВД РФ». – Тюмень, 2008. – 193 с.
45. Мірошніченко Н. А. Перспективи вдосконалення Кримінального кодексу України / Н. А. Мірошніченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 47. – О. : Юридична література, 2009. – С. 17-21.
46. Михайленко Д. Г. Підстави кримінальної відповідальності за хабарництво (давання та одержання хабара) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Д. Г. Михайленко ; Одеська національна юридична академія – О., 2009. – 21 с.
47. Михайленко Д. Г. Тенденції щодо визначення поняття корупції та її співвідношення з хабарництвом / Д. Г. Михайленко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 45 / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса : Юридична література, 2009. – С. 352-357.
48. Навроцький В. Кримінальне право і кримінальне законодавство: співвідношення понять / В. Навроцький // Право України. – 2011. – № 9. – С. 20-25.
49. Музика А. Інститут призначення покарання: поняття і загальна характеристика / А. Музика, О. Горох // Право України. – 2011. – № 9. – С. 174-184.
50. Наумов А. В. Российское уголовное право : в 2-х т. / А. В. Наумов. – Т. 1. Общая часть. – Т. 2. Особенная часть. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Юридическая литература, 2004.

51. Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности / А. С. Никифоров. – М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. – 204 с.
52. Орловская Н. А. Уголовно-правовые санкции: проблемы определения, классификации, функционального анализа : монография / Н. А. Орловская. – Ч. 1. – Одесса : Юридична література, 2010. – 296 с.
53. Орловская Н. А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций : монография / Н. А. Орловская. – Ч. 2. – Одесса : Юридична література, 2011. – 624 с.
54. Оцяця А. С. Співвідношення категорій «функцій» та «завдання» кримінального права / А. С. Оцяця // Актуальні проблеми держави і права. 2010. – Вип. 55. – С. 32-36
55. Панов В. П. Международное уголовное право : учеб. пособие / В. П. Панов. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 309 с.
56. Панов М. Кримінальна протиправність як ознака злочину / М. Панов // Право України. – 2011. – № 9. – С. 62–76.
57. Познер Р. А. Экономический анализ права : в 2-х т. : пер. А. А. Фофанов / Р. А. Познер ; ред. В. Л. Тамбовцев ; С.-Петерб. ун-т экон. и финансов, Гос. ун-т упр. – Т. 1. – Т. 2. – СПб : Экономическая школа, 2004. – 524 с.
58. Полянський Є. Ю. Призначення покарання за кримінальним правом США : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. – О., 2007. – 23 с.
59. Полянський Є. Ю. Реформування вітчизняного законодавства про призначення покарання з урахуванням іноземного досвіду застосування формалізованих санкцій / Є. Ю. Полянський // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 47. – Одеса : Юридична література, 2009. – С. 85-90.
60. Полянський Є. Ю. Теорія і практика призначення покарання в кримінально-правовій доктрині США : монографія / Є. Ю. Полянський. – Одеса, 2011. – 171 с.
61. Попович В. М. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посіб. / В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
62. Прикладная юридическая психология : учеб. для студентов вузов, обучающихся по юрид. специальностям / И. И. Аминов,

- А. И. Афиногенов, А. Г. Гельманов [и др.] ; под ред. А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ (UNITY), 2001. – 639 с.
63. Сорочинський М. Г. Попередження злочинності засобами кримінального права : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. – О., 2004. – 19 с.
64. Сташис В. Роль та значення покарання у системі запобігання злочинності / В. Сташис // Право України. – 2011. – № 9. – С. 167-174.
65. Стрельцов Є. Проблеми встановлення соціально-правової шкоди від злочину / Є. Стрельцов // Право України. – 2011. – № 9. – С. 99–107.
66. Тацій В. Десять років Кримінальному кодексу України: здобутки і проблеми застосування / В. Тацій // Право України. – 2011. – № 9. – С. 5-20.
67. Тер-Акопов А. А. Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве / А. А. Тер-Акопов. – М. : ЮРКНИ-ГА, 2003. – 480 с.
68. Туляков В. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикцій? / В. Туляков // Право України: юрид. журн. 2010. – № 9. – С. 40-46.
69. Туляков В. Шляхи гармонізації кримінального законодавства / В. Туляков // Актуальні проблеми європейської інтеграції : зб. ст. з питань європейської інтеграції та права. – 2007–2009. – Вип. 5. – С. 135-140.
70. Туляков В. А. Предмет уголовно-правового регулювання: к постановке проблемы / В. А. Туляков // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – 2002. – Т. 6. – 2007. – С. 150-160.
71. Туляков В. А. Тенденции развития современной криминологии и уголовно-правовая доктрина / В. А. Туляков // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – 2002. – Т. 7. – 2008. – С. 308-317.
72. Туляков В. А. Уголовно-правовой запрет: доктрина XXI века / В. А. Туляков // Визначальні тенденції генезису державності і права : зб. наук. праць. – 2007. – С. 40-41.
73. Туляков В. О. Віктимологічні засади кримінального права / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 2001. – № 11. – С. 442-445.

74. Туляков В. О. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми) / В. О. Туляков. – Одеса : Юрид. л-ра, 2000. – 336 с.
75. Туляков В. О. Виртуальність уголовного права: постановка проблемы / В. О. Туляков // Генезис публічного права: від становлення до сучасності : збірник наукових праць / за ред. С. В. Ківалова, В. О. Тулякова, О. В. Козаченка. – Миколаїв : Іліон, 2010. – С. 5-6.
76. Туляков В. О. Кримінальне право у дискусії змін: від доктрини до реалізації / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 1997–2010. – Вип. 54. – С. 25-31.
77. Туляков В. О. Категорія кримінального проступку в правовій доктрині / В. О. Туляков, М. П. Дмитрук // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць, 1997–2009. Вип. 45: Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті О. В. Сурілова, ОНЮА, 2008. – С. 384-390.
78. Уголовное законодательство стран Европейского союза : учеб. пособие / А. Н. Ежов, Н. А. Селяков. – М., Архангельск : Юпитер, 2005. – 240 с.
79. Уголовное право России : учебник для вузов : в 2-х т. / Под ред. А. Н. Игнатова, Ю. А. Красикова. – М. : Норма, 2000. – Т. 1. – 639 с. – Т. 2. – 816 с.
80. Фесенко Є. В. Деякі актуальні проблеми кримінально-правової науки (Загальна частина) / Є. В. Фесенко // Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaaau/2010-2/10fyvznzc.pdf>.
81. Фесенко Є. Ознаки злочину та його складу в контексті підстави кримінальної відповідальності / Є. Фесенко // Право України. – 2011. – № 9. – С. 76-82.
82. Фріс П. Злочин і кримінальна провина: проблеми нормативного закріплення / П. Фріс // Право України. – 2011. – № 9. – С. 42-50.
83. Хавронюк М. Щодо розвитку кримінального права в контексті конституційної реформи / М. Хавронюк // Право України. – 2011. – № 9. – С. 135–147.
84. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації : монографія / М. І. Хавронюк. – К. : Істина, 2005. – 264 с.
85. Хлистова Н. Б. Зміщення акцентів правозастосування у кримінальному праві: кризь призму првомірної поведінки / Н. Б. Хлистова.

това. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1498/60/>.

86. Яценко С. Чи відповідає Конституції України інститут звільнення від кримінальної відповідальності? / С. Яценко // Право України. – 2011. – № 9. – С. 158-167.
87. Graham Parker. An introduction to criminal law / Graham Parker. – Ontario, Canada : Methuen Publication, 1977. – ISBN 0-458-92620-5 bd. – 358 pages.
88. Polishchuk Olena. The Importance of Being Criminal: An Efficient Code for Serious People / Polishchuk Olena // Turkey – Ukraine Comparative Criminal Law Symposium Materials (Istanbul, Turkey, 15 – 17/03/2011). – Istanbul, 2011. – P. 5-9.

Ресурси Інтернет:

1. <http://www.law.edu.ru/> – Юридическая Россия. Образовательный правовой портал.
2. <http://legislationline.org/> – Кримінальні кодекси ряду держав СНД.
3. <http://lib.onua.edu.ua/> – Електронний каталог бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія».
4. <http://www.rsl.ru/> – сайт Російської державної бібліотеки.
5. [http://www.un.org/law/icc/statute/russian/rome_statute\(r\).pdf](http://www.un.org/law/icc/statute/russian/rome_statute(r).pdf);
<http://www2.ohchr.org/english/law/criminalcourt.htm> – Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. Російською та англійською мовами.

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, ВМІНЬ, НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦКУРСУ

1. Основні ідеї класичного напрямку кримінально-правових вчень.
2. Ідеї антропологічних досліджень в кримінальному праві.
3. Соціологічна школа кримінального права та ідеї школи нового «соціального захисту».
4. Сучасні напрямки кримінально-правових досліджень XX-XXI століття.
5. Загально-правові принципи кримінального права.
6. Спеціальні (галузеві) принципи кримінального права.
7. Характеристика кримінально-правових відносин: об'єкт, суб'єкти, зміст.
8. Поняття та сутність кримінальної відповідальності.
9. Позитивна і негативна кримінальна відповідальність.
10. Форми реалізації та межі кримінальної відповідальності.
11. Кримінально-правова політика: поняття та принципи.
12. Принципи та засоби криміналізації і декриміналізації діянь.
13. Зміст та види оціночних понять в кримінальному праві.
14. Бланкетні норми в кримінальному праві.
15. Колізії та конкуренції в кримінальному праві.
16. Принципи формування кримінально-правових санкцій.
17. Поняття кримінального закону.
18. Роль рішень Європейського суду з прав людини в кримінальному праві України.
19. Правова природа судового прецеденту в кримінальному праві України.
20. Привілеї та імунітети в кримінальному праві.
21. Поняття та сутність екстрадиції в кримінально-правовій доктрині та законодавстві.
22. Підходи до визначення поняття злочину.
23. Категоризація злочинів: підстави, критерії та значення.
24. Малозначність діяння в кримінальному праві: поняття і зміст.
25. Критерії відмежування злочинів від інших правопорушень.
26. Категорія проступку в кримінальному праві.
27. Поняття потерпілого в кримінальному праві.
28. Питання причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

29. Питання осудності та неосудності суб'єкта злочину.
30. Кримінальна відповідальність юридичних осіб.
31. Поняття вини в кримінальному праві.
32. Вина та винність: їх співвідношення.
33. Поняття юридичної помилки та її правове значення.
34. Поняття та види фактичної помилки, її врахування при кваліфікації.
35. Теорії співучасті у кримінальному праві.
36. Поняття одиничного злочину, його види.
37. Поняття рецидиву злочину.
38. Теорії покарання в науці кримінального права
39. Кримінально-правові заходи безпеки, заходи реституції і компенсації.
40. Заходи соціального захисту в кримінальному праві України.
41. Поняття та підстави кримінально-правової кваліфікації.
42. Конституційні основи недоторканості життя, здоров'я, волі особи, людини й громадянина.
43. Поняття й ознаки розкрадання.
44. Злочини проти громадського порядку, критерії їх відмежування від адміністративних правопорушень.
45. Розмежування хабарництва та одержання неправомірної вигоди.
46. Відмежування зловживання владою або службовим становищем від зловживання впливом.
47. Адаптація кримінального права України до нормативно-правових актів Європейського Союзу з питань кримінального права.
48. Перспективи ратифікації Україною Римського Статуту Міжнародного кримінального суду.
49. Загальна характеристика тенденцій сучасного кримінального права держав пострадянського простору.
50. Визначення злочину та заходів кримінально-правового впливу в сучасному кримінальному праві Франції, Німеччини, Італії, Швеції, Швейцарії.
51. Особливості джерел кримінального права Англії і США, визначення злочинності та караності діяння.
52. Загальна характеристика сучасного кримінального права Японії.
53. Загальна характеристика сучасного кримінального права Ізраїлю.
54. Загальна характеристика сучасного мусульманського кримінального права.

- система покарань, розташованих від менш суворого до більш суворих, що забезпечує реалізацію принципів гуманізму і справедливості покарання залежно від тяжкості злочину й особи винного;
- низка норм, що дають можливість звільнення від кримінальної відповідальності й покарання;
- відмова від смертної кари як виду покарання й заміна її довічним позбавленням волі, а також відмова від інституту особливо небезпечного рецидивіста;
- низка заохочувальних норм у Загальній та Особливій частинах КК, спрямованих на припинення й відмовлення особи від злочинної поведінки, які стимулюють позитивну посткримінальну поведінку;
- покарання, установлені в санкціях статей Особливої частини КК, в цілому відповідають ступеню тяжкості злочинів, указаних (описаних) у диспозиціях цих статей.

5. З точки зору структури й техніко-юридичних засобів законодавчої техніки Кримінальний кодекс становить собою складний системний нормативно-правовий акт. Його структурні елементи: частини Кодексу (Загальна й Особлива), розділи, статті та їх частини, інститути, кримінально-правові норми та їх елементи (диспозиції й санкції) – знаходяться в тісному зв'язку і взаємозалежності; органічно притаманні їм внутрішні й зовнішні відносини і зв'язки – характеризуються суворою логічністю, узгодженістю, збалансованістю й несуперечливістю. Між цими структурними елементами КК існують відносини як координації, так і субординації.

II. Розглянувши й обговоривши проблеми застосування Кримінального кодексу України та його подальшої гармонізації із законодавством європейських країн, конференція відзначає наступне:

1. Дія Кримінального кодексу України протягом 10-ти років і практика його застосування органами кримінальної юстиції (органами дізнання, слідства, прокуратури, суду) дають підстави зробити висновок, що цей правовий акт у цілому є необхідним і достатньо ефективним нормативно-правовим підґрунтям боротьби зі злочинністю, правовим засобом охорони прав та свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку й громадської безпеки, до-

вкілля, конституційного устрою держави, миру й безпеки людства, всіх найважливіших соціальних цінностей суспільства від злочинних посягань.

Своїми техніко-юридичними характеристиками («якість закону»), структурою і змістом санкцій Кодекс надає можливості в цілому правильно застосовувати його норми органами кримінальної юстиції: (а) правильно кваліфікувати злочини, (б) розмежовувати суміжні злочини, (в) відмежовувати їх від діянь, що не є злочинами, (г) призначати за злочини покарання, що відповідає тяжкості (характеру і ступеню суспільної небезпечності) вчиненого злочину та особи, яка його вчинила.

2. Кодекс має також важливе виховне і превентивне значення, оскільки шляхом установлення заборон учинення суспільно небезпечних діянь, що визнаються злочинами («криміналізація»), і покарання за порушення цих заборон («пеналізація») здійснюється загальнопопереджувальна функція. Норми КК служать нормативно-правовим фундаментом формування правової свідомості і правової культури суспільства. Крім того, застосування засобів державно-правового примусу у формі покарання до осіб, які вироком суду визнані винними у вчиненні злочину, має значний приватно- й загальнопопереджувальний вплив.

3. У цілому можна констатувати, що Кримінальний кодекс України ефективно виконує важливі завдання з охорони законних прав та інтересів людини і громадянина, осіб юридичних, суспільства й держави від заподіяння і істотної шкоди суспільно небезпечними діями, які визнаються злочинами.

III. Конференція вважає за необхідне звернути увагу на нижченаведене:

1. Кримінальний кодекс України при всій позитивній оцінці його в цілому с кодифікованого нормативно-правового акта, має в той же час окремі вади, що знаходять вираження в певних прогалинах, протиріччях та інших недоліках і рівні окремих визначень правових понять («дефініцій»), правової термінології, конструювання кримінально-правових норм з простими і банкетними диспозиціями. Прогалини КК виявляються в недостатньо повному регулюванні кримінально-правових відносин, як-от, підстав та умов кримінальної відповідальності (ст. 2 КК), звільнення від кримінальної відпо-

відальності й покарання (розділи IX і XII КК), а також у відсутності в системі Особливої частини КК окремих груп норм (розділів КК), які регламентували б відповідальність за певні злочини (наприклад, злочини проти сім'ї й неповнолітніх). Зокрема, протиріччя знаходять вираження в наявності в санкціях низки норм Особливої частини КК такого заходу примусу, як «спеціальна конфіскація» за браком при цьому відповідної норми в Загальній частині Кодексу; визначенні злочинної організації в ч. 4 ст. 28 КК як створеної з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів (у множині) учасниками цієї організації, а у ст. 255 КК – створеної з метою вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (в однині – ред.). Є недоліки й відповідності («незбалансованість») видів і розмірів покарання, передбаченого у санкціях статей Особливої частини КК, у співвідношенні з тяжкістю злочинів, закріплених у диспозиціях цих статей. Вказані, а також інші недоліки знижують сталість кримінального закону, створюють труднощі в його застосуванні, а тому мають бути усунені.

2. Кримінальний кодекс, як кодифікований нормативно-правовий акт, що забороняє застосування його норм за аналогією, становить собою відносно відкрите системне нормативно-правове утворення, у зв'язку з чим він повинен бути відносно стабільним і незмінним. Це має забезпечити стабільність практики застосування КК, достатньо високий рівень останнього й усталеність правосвідомості і правової культури. Зміни в нього (як об'єктивно необхідні) можуть вноситися тільки вищим законодавчим органом – Верховною Радою України і, безумовно, повинні враховувати його техніко-юридичні й логіко-семантичні особливості і принцип системності, на якому ґрунтуються всі норми й інститути КК. У той же час він повинен динамічно розвиватися, вдосконалюватися відповідно до розвитку соціально-правової дійсності і відповідати їй, а також у зв'язку з розвитком і змінами, що мають місце в позитивних (регулятивних) галузях права (цивільному, господарському, банківському, фінансовому та ін.), що регулюють «позитивні суспільні відносини», з якими КК тісно пов'язаний, і враховувати ці доповнення та зміни.

3. Проте, практика внесення змін і доповнень до КК показує, що ця законотворча (кодифікаційна) діяльність хоча в цілому і є позитивною, але досить часто є поспішною, невваженою і навіть хаотичною. У деяких випадках зміни до КК вносяться зі значним запіз-

ненням порівняно зі змінами в позитивних (регулятивних) галузях права. Названі недоліки призводять до нових протиріч і неузгодженостей, як у формулюванні ознак злочинів, так і в установленні за них покарання в санкціях статей Особливої частини КК («негативна новелізація»). При цьому порушується принцип системності норм КК, внаслідок чого має місце дублювання одних і тих же самих норм (приміром, статей 150 і 304), виникають протиріччя або ж, навпаки, штучно створюються прогалини у правовому регулюванні. Це, безумовно, викликає занепокоєння й зумовлює потребу в упорядкуванні нормотворчої діяльності при вдосконаленні КК, яка повинна обов'язково враховувати системний характер норм цього Кодексу, жорстку логічність і чітку послідовність викладення його правових норм та інститутів.

IV. Конференція пропонує наступне:

У галузі законотворчої роботи:

1. Виявлені в ході обговорення проблеми, винесені на розгляд конференції, пропозиції з удосконалення чинного КК, відображені у збірнику тез наукових доповідей і повідомлень конференції¹, заслуговують безумовної уваги. Більшість із них достатньо аргументовані й тому при належному їх оформленні як змін до тексту Кримінального кодексу України в порядку *de lege ferenda* мають бути розглянуті відповідними державними органами щодо їх використання в нормотворчому процесі.

Одночасно викликає занепокоєння значна кількість недостатньо аргументованих і не узгоджених із системою КК пропозицій, що постійно надходять від окремих службових осіб і державних органів стосовно вдосконалення цього нормативно-правового акта. Ця діяльність має бути впорядкована в напрямку забезпечення більшої стабільності кримінального законодавства. Із цього приводу конференція звертається до Президії Національної академії правових наук України, а також до керівництва Всеукраїнської громадської організації «Асоціація кримінального права» з пропозицією звернутися до Голови Верховної Ради України щодо вдосконалення й упорядкування вказаної законотворчої діяльності.

¹ 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 13-14 жовт. 2011 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2011 – 456 с.

2. З метою належного виконання тими чи іншими державними органами й відомствами роботи з підготовки проектів нормативно-правових актів і для внесення змін до чинного КК конференція вважає за необхідне залучити до цієї діяльності науковців-фахівців у галузі науки кримінального права.

3. Конференція підтримує закладену в чинному КК (порівняно з КК 1960 р.) загальну тенденцію щодо гуманізації покарання в кримінальному праві, розвиток якої може полягати в більш широкому застосуванні альтернативних санкцій у нормах, що передбачають відповідальність за злочини невеликої й середньої тяжкості, й у встановленні в альтернативі покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Конференція підтримує також тенденцію більш широкого застосування штрафних санкцій, інших санкцій майнового характеру за господарські та інші злочини, що спричиняють майнову шкоду.

4. Конференція вважає за доцільне при здійсненні пеналізації переглянути санкції низки статей КК в бік їх оптимальної відповідності (збалансованості) тяжкості і ступеня суспільної небезпечності діянь, описаних у диспозиціях статей, особливо за складені злочини, елементами яких є насильство, зловживання владою і службовим становищем. Це є необхідним засобом усунення штучної сукупності злочинів, що має місце у правозастосовчій практиці.

5. При визначенні правових понять у статтях КК необхідно також виважено поставитися до проблеми вдосконалення юридичного тексту правових дефініцій, зважаючи при цьому на правила одностайності (однозначності) термінології, важливості тлумачення кожного з понять відповідним йому терміном, усунення можливості трактування одних і тих же правових категорій різними термінами, а різних понять — одними й тими ж термінами.

6. У законотворчій роботі конференція пропонує широко використовувати зарубіжний досвід у кримінально-правому законотворенні, орієнтуючись при цьому на європейські і світові стандарти, з безумовним урахуванням фундаментальних положень та ідей Конституції і принципів відправних положень кримінального законодавства України. Використання досвіду законотворчої роботи інших держав надасть можливості взяти до уваги (залучити) сучасні світові тенденції й міжнародні стандарти у сфері кримінально-правової охорони прав та свобод людини і громадянина. Такий підхід має надати можливості використати позитивне в досвіді інших держав, що

стосується проблем кримінальної відповідальності, й удосконалити чинне національне кримінальне законодавство України та практику його застосування.

7. Законотворча діяльність Верховної Ради України в галузі кримінального законодавства протягом 10-ти років дії КК, наукові дослідження в царині кримінального права, досвід практики застосування норм кримінального законодавства України та її науковий аналіз дають достатньо підстав і приводів для певних подальших змін чинного КК. З огляду на те, що в цей кодифікований акт внесено вже достатньо змін і доповнень (понад 300), і прогнозуючи зміни, які можуть мати місце у відносно близькому майбутньому, є підстави стверджувати про потребу в підготовці нової редакції чинного КК, яка, зберігаючи основні концептуальні положення останнього, врахувала б у системному порядку новели, які до нього були внесені. Конференція звертається до Президії Національної академії правових наук України з пропозицією ініціювати перед керівництвом держави створення комісії, куди мають увійти науковці і практикуючі юристи, які мали б за завдання підготувати проект тексту Кримінального кодексу України в новій редакції.

У галузі практики застосування Кримінального кодексу України конференція виходить з наступного.

- кримінальна відповідальність особи можлива лише за вчинення нею суспільно небезпечного діяння, що містить обов'язкові об'єктивні й суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого КК;
- склад злочину, як специфічна правова конструкція, виконує надзвичайно важливі кримінально-правові функції в системі кримінальної відповідальності – фундаментальну, кваліфікаційну, розмежувальну, гарантійну і процесуальну;
- індивідуалізація кримінальної відповідальності й покарання повинна ґрунтуватися на принципі їх диференціації і завжди має здійснюватися шляхом обов'язкового врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного й обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання.

У галузі науково-дослідницької роботи

- для з'ясування ефективності норм КК слід провадити дослідження судової та іншої практики застосування кримінально-правових норм, аналізувати статистичні дані стосовно динаміки й поширення окремих видів злочинів. У зв'язку із цим

наукові дослідження (в тому числі й дослідницькі роботи) повинні ґрунтуватися на аналізі правозастосовної практики і своїм обов'язковим) призначенням мати її удосконалення;

- вважати за необхідне суттєво вдосконалити координаційну роботу з планування й обрання тематики наукових і дисертаційних робіт, що плануються виконуються у вищих юридичних навчальних закладах і науково-дослідних установах України. Координувати планування й затвердження тематики дисертаційних робіт з правознавства з ВАК України;
- вважати пріоритетними дослідження фундаментальних проблем вчення про злочин, кримінальну відповідальність, покарання, криміналізацію (декриміналізацію) й пеналізацію (депеналізацію) суспільно небезпечних діянь, кримінальну відповідальність за злочинні посягання на особу, її безпеку, життя, здоров'я, честь і гідність. З метою подальшої гуманізації кримінального законодавства й обмеження засобів кримінально-правового примусу (покарання) визнати актуальною розробку проблеми кримінальних («антигромадських») проступків, що надасть можливості обґрунтувати декриміналізацію певних груп суспільно небезпечних діянь, які на даний час належать до категорії злочинів невеликої тяжкості. Заслужують подальшої розробки проблеми звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування, а також кримінальної відповідальності неповнолітніх;
- визнати за доцільне поширення порівняльно-правових досліджень, що дозволить використовувати позитивні досягнення зарубіжних держав у галузі науки кримінального права, правотворчості й правозастосування. Кожне наукове дослідження з кримінального права повинно включати в себе порівняльно-правовий аналіз для можливого використання його в удосконаленні чинного номінального законодавства України і практики його застосування.

14 жовтня 2011 року, м. Харків

Організатори конференції: Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Інститут вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН КУРСУ	6
ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ЗА ТЕМАМИ ЛЕКЦІЙ	8
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	14
НОРМАТИВНІ ДЖЕРЕЛА, РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	16
ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, ВМІНЬ, НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦКУРСУ	28
РЕКОМЕНДАЦІЇ міжнародної науково-практичної конференції «10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн»	30

Навчальне видання

**Туляков В'ячеслав Олексійович
Артеменко Ігор Анатолійович
Березовська Наталія Леонідівна
Горбачова Ірина Михайлівна
Гуртовенко Олег Леонтійович
Михайленко Дмитро Григорович
Полянський Євген Юрійович**

СУЧАСНА ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Навчально-методичний посібник для студентів-магістрів 5 курсу
Інституту прокуратури та слідства денної форми навчання

За ред. д.ю.н., професора В.О. Тулякова

Редактор-коректор Радіонова І.І.

Макет Костурін О.О.

Підписано до друку 1.03.2012. Формат 60х84/16

Обл.-вид. арк. 2,5. Ум.-друку. арк. 1,7

Папір офсетний. Друк на дуплікаторі.

Зам. № 1202-18.

Ціна договірна.

Наклад 300 прим.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»

(Свідоцтво ДК №1044 від 17.09.02)

м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591

e-mail: maritimebooks@yandex.ru

www.law-books.od.ua